

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustusasioiden neuvottelukunta
VN/10032/2021, VN/10032/2021-STM-1

Sosiaali- ja terveysministeri Kaisa Juuso
Sosiaali- ja terveysministeriö
PL 33
00023 VALTIONEUVOSTO

AVUSTUSASIOIDEN NEUVOTTELUKUNNAN LAUSUNTO VUODEN 2025 LEIKKAUSTEN VALMISTELUSTA JA NIITÄ KOSKEVISTA STM:N LINJAUKSISTA

Avustusasioiden neuvottelukunnan asettamisesta ja tehtävistä on säädetty laissa sosiaali- ja terveysalan yhdistysten ja säätiöiden rahoituksesta. Neuvottelukunta on asetettu osallisuusrakenteeksi, jonka tehtävänä on antaa sosiaali- ja terveysministeriölle lausuntoja sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edistämiseen kohdistuvan avustustoiminnan linjauksista ja strategisista suuntaviivoista sekä kehittää ja arvioida avustuspoliittikkaa ja järjestötoimintaa.

Avustusasioiden neuvottelukunta katsoo, että sosiaali- ja terveysalan järjestöihin kohdistuviin mittaviin 2025-2027 leikkauksiin liittyvä valmistelutyö on lähtökohtaisesti sellaista linjausten ja strategisten suuntaviivojen sekä avustuspolitiikan valmistelutyötä, johon osallistumiseen neuvottelukunnalla on lakiin ja asetukseen perustuva rooli. Neuvottelukunta pitää juridisestikin ongelmallisena, että sosiaali- ja terveysministeriö ei ole ottanut huomioon neuvottelukunnan avustusleikkausten valmistelua koskevia lausuntoja eikä käynyt vuoropuhelua neuvottelukunnan kanssa vuoden 2025 leikkausten kohdentamisesta. Valtioneuvoston kesällä 2024 periaatepäätöksensä antamassa kansalaisjärjestöstrategiassa valtioneuvosto on päättänyt vahvistaa julkisen vallan ja kansalaisjärjestöjen vuorovaikutusta. Tämä ei kuitenkaan nyt toteudu sosiaali- ja terveysministeriön avustusleikkauksia koskevassa valmistelussa.

Neuvottelukunta on lausunnoissaan pitänyt tärkeänä, että avustusleikkausten kohdennuksissa otetaan huomioon yhteiskunnallinen ilmiö ja tarve, johon avustus myönnetään, sekä avustetun toiminnan tuloksellisuus. Neuvottelukunta on myös pitänyt tärkeänä, että kullakin järjestöllä on mahdollisuus ottaa kantaa siihen, miten leikattava summa kohdennetaan järjestön avustuskokonaisuudessa. Ministeriön päättämät leikkauslinjaukset on tehty pelkästään matemaattisesti isoimmista avustuksista ilman ennakkovaikutusten arviointia sekä tarve- ja tuloksellisuusharkintaa. Leikkausten kohdennuksissa ei myöskään ole kuultu niiden kohteena olevia järjestöjä siitä, miten leikkaukset voidaan toteuttaa niin, että ne aiheuttavat mahdollisimman vähän haittaa järjestön valtionavustuksien rahoitetulle tavoitteelliselle toiminnalle ja kohderyhmälle.

Valtioneuvoston kehysriihi linjasi huhtikuussa 2024, että yleisavustusten painotusta valtionavustustoiminnassa vahvistetaan. Sosiaali- ja terveysministeriön linjauksissa suurimmat leikkaukset tehdään kuitenkin yleisavustuksiin. Vastoin yleistä käsitystä yleisavustuksilla (ns. AY-avustukset) ei kateta helposti kevennettävää hallintoa. Nämä yleisavustukset ovat eräänlainen runkorahoitus, johon järjestöjen eri toimintoihin ja hankkeisiin eriytetty muu toiminta kiinnittyy.

Yleisavustus mahdollistaa ketterästi toiminnan suuntaamisen ja kehittämisen, johtamisen, laatu- ja arviointityön, toiminnan viestinnällisen tuen sekä sellaisen asiantuntija- ja vaikuttamistyön, jota ei ole kohdennettavissa yksittäiseen hankkeeseen tai kohdennettuun avustukseen, sekä esimerkiksi EU- ja muun hankerahoituksen hakemisen. Tyypillisesti yleisavustus on rahoitusta, jonka leikkauksia on erittäin vaikeaa

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustusasioiden neuvottelukunta
VN/10032/2021, VN/10032/2021-STM-1

korvata muista lähteistä. Neuvottelukunta on aiemmin lausunut, että kaikilla niillä avustuksensaajilla, jotka saavat STEAn kautta AK-avustuksia, ja jotka eivät saa perusrahoitusta muualta, tulisi olla mahdollisuus saada yleisavustusta. Samalla AK-avustusten ja hankeavustusten painoarvoa avustustoiminnassa tulisi vähentää.

Sosiaali- ja terveysministeriö on merkittävä kansalaisyhteiskuntaministeriö, jonka avustustoiminnalla on huomattava vaikutus suomalaiseen kansalaisjärjestökenttään. On tärkeää, että mittavia avustusleikkauksia kohdennettaessa minimoidaan leikkausten yhteiskunnalliset vaikutukset sekä sosiaali- ja terveyspolitiikan että kansalaisyhteiskuntapolitiikan näkökulmasta. Tämä tarkoittaa monimuotoisen kansalaisjärjestökentän ja sen vaikuttavan terveyttä ja hyvinvointia vahvistavan työn vaalimista sekä järjestöjen yhteiskuntaa kehittävän ja siihen vaikuttavan roolin turvaamista.

Valtionavustuksilla ei ole Suomessa yksinomaan ostettu järjestöiltä julkisen vallan haluamaan palvelua, vaan niillä on mahdollistettu kansalaisyhteiskunnan oma-aloitteista vastuunottoa yhteiskunnallisista ilmiöistä ja järjestöjen kohderyhmien hyvinvoinnista. Neuvottelukunta pitää huolestuttavana signaaleja siitä, että suhde julkisen vallan ja kansalaisyhteiskunnan välillä on näiltä osin merkittävästi muuttumassa. Nämä muutokset yhdessä sen kanssa, että järjestöavustusten osalta ei ole noudatettu viime hallituskaudella saavutettua parlamentaarista sopua, herättävät suurta huolta demokratian perinteisten mekanismien murtumisesta.

Neuvottelukunnan saamien tietojen mukaan vuoden 2025 leikkauslinjaukset on tehty poliittisina linjauksina. Vuosien 2026-2027 leikkauksia valmistelee selvityshenkilö sosiaali- ja terveysministerin toimeksiannosta. Neuvottelukunnalle ei ole selvää, millaisia muutoksia ministeriössä on tehty STEAn rooliin itsenäisenä valtionapuviranomaisena ja neuvottelukunnan rooliin osallisuusrakenteena. *Neuvottelukunta pyytää tästä selvitystä ministeriöltä. Neuvottelukunta on myös jo aiemmassa lausunnossaan pyytänyt ministeriön juridista arviota selvityshenkilön esteellisyydestä. Jatkossa neuvottelukunta toivoo säännöllisesti selvitystä siitä, miten neuvottelukunnan lausuntoja on ministeriössä käsitelty ja otettu huomioon.*

Neuvottelukunta katsoo, että mikäli vuoden 2025 leikkaukset toteutetaan ajatellusti

- kullakin leikkauksen kohteena olevalla järjestöllä tulee olla halutessaan mahdollisuus esittää leikkauksille vaihtoehtoiset kohdennukset avustuskokonaisuutensa sisällä. Leikkausten toteutuksen lähtökohtana tulee olla järjestön ehdotus, jollei sitä vastaan ole selkeitä perusteita (esim. tuloksellisuusarvio).
- avustusten käytön joustavuutta tulee lisätä sopeutumisen mahdollistamiseksi. Tämä tarkoittaa joustavuutta sekä muutoksissa avustusten sisällä että niiden välillä silloin, kun käyttötarkoituksen voidaan tulkita säilyvän ennallaan.
- neuvottelukunnan lausunnossaan ehdottamissa hallinnollisen taakan keventämistoimissa tulee edetä viipymättä.
- uhkaavista harkinnanvaraisista leikkauksista tulee informoida avustuksensaajaa lokakuun loppuun mennessä, jotta avustuksensaaja voi ottaa huomioon leikkausten kokonaisuuden sopeuttamisvalmistelussaan
- joustokohteena tulee käyttää uusia C-avustuksia, jos säästökohteita ei löydy päätettyjen linjausten puitteissa.

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustusasioiden neuvottelukunta
VN/10032/2021, VN/10032/2021-STM-1

Helsingissä 20.9.2024

Sosiaali- ja terveysjärjestöjen avustusasioiden neuvottelukunta